УДК 334.722:005.52]-042.3:330.131.7 (477)
JEL Classification: C10; M20

ВИКЛИКИ ВИМІРЮВАННЯ ДІЛОВИХ ОЧІКУВАНЬ І НЕВИЗНАЧЕНОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДО BANI-СВІТУ: СТАТИСТИЧНИЙ ПІДХІД

©2025 **ЧАЛА Т. Г., ЮХИМЕНКО М. С.**

УДК 334.722:005.52]-042.3:330.131.7 (477)
JEL Classification: C10; M20

Чала Т. Г., Юхименко М. С.

Виклики вимірювання ділових очікувань і невизначеності бізнесу в умовах трансформації до BANI-світу: статистичний підхід

Розглянуто трансформацію ділових очікувань бізнесу в умовах сучасного BANI-світу (крихкий, тривожний, нелінійний, незрозумілий), що прийшов на зміну VUCA-середовищу. Досліджено значення ділових очікувань як ключового інструменту економічного аналізу, зокрема їхній вплив на прийняття рішень, інвестиційну активність, зайнятість і ціноутворення. Основну увагу приділено адаптації бізнесу в Україні до умов BANI-світу та методологічним підходам до вимірювання невизначеності й ділових настроїв. У статті визначено міжнародні та національні організації, які займаються розробкою методології збору даних щодо ділових очікувань. Особливу увагу приділено аналізу методик, таких як PMI (Purchasing Managers' Index), що використовується для визначення економічної активності, та гармонізованої програми ЄС BCS (Business and Consumer Surveys). Дослідження базується на огляді міжнародних і національних індикаторів, зокрема індексів довіри, економічних настроїв, зайнятості та невизначеності, які дозволяють оцінювати циклічні зміни в економіці. Наведено приклад індексу ділової впевненості, який наразі в Україні відображає загальну тенденцію до скорочення економічної активності в умовах кризи. Також авторами проаналізовано Барометр бізнесу, ініційований Торгово-промисловою палатою України, як важливий інструмент для прогнозування ринкових умов. Цей індекс враховує стан справ у ключових секторах економіки – виробництві, будівництві, торгівлі та послугах – і дозволяє оцінити поточний стан та очікування бізнесу. Методологія розрахунку Барометра бізнесу базується на PMI, що забезпечує зіставність із міжнародними стандартами. Загальний висновок статті полягає в тому, що вимірювання ділових очікувань у BANI-світі вимагає постійного вдосконалення методології і підходів. В умовах високої невизначеності особливе значення набувають адаптивність і здатність до швидкої реакції на зміну економічних умов. Український бізнес потребує подальшої підтримки та розвитку інструментів прогнозування, щоб ефективно інтегруватися у глобальні економічні процеси та подолати виклики сучасного світу.

Ключові слова: *барометр бізнесу, ділові очікування, індекс, індикатор, невизначеність бізнесу, BANI-світ, SPOD-світ, VUCA-світ.*

DOI: *https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-1-357-366*

Рис.: *2.* ***Табл.:*** *3.* ***Формул:*** *1.* ***Бібл.:*** *32.*

Чала Тетяна Георгіївна *– кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики, обліку та аудиту, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)*

E-mail: *t.g.chala@karazin.ua*

ORCID: *https://orcid.org/0000-0001-7499-0308*

Юхименко Марія Станіславівна *– магістр кафедри статистики, обліку та аудиту, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)*

E-mail: *yukhimenko20@gmail.com*

UDC 334.722:005.52]-042.3:330.131.7 (477)
JEL Classification: C10; M20

Chala T. G., Yukhymenko M. S. Challenges of Measuring Business Expectations and Business Uncertainty in the Context of Transformation to the BANI World: A Statistical Approach

The transformation of business expectations in the contemporary BANI world (brittle, anxious, nonlinear, incomprehensible), which has replaced the VUCA environment, is examined. The significance of business expectations as a key tool in economic analysis is explored, particularly their impact on decision-making, investment activity, employment, and pricing. The focus is on the adaptation of businesses in Ukraine to the conditions of the BANI world and methodological approaches to measuring uncertainty and business sentiment. The article identifies international and national organizations engaged in developing methodologies for collecting data on business expectations. Particular attention is given to the analysis of methodologies such as the PMI (Purchasing Managers' Index), which is used to determine economic activity, and the harmonized EU BCS (Business and Consumer Surveys) program. The research is based on a review of international and national indicators, including indices of trust, economic sentiments, employment, and uncertainty, which allow for the assessment of cyclical changes in the economy. An example is provided of the business confidence index, which currently reflects a general Ukrainian trend toward a decrease in economic activity in the context of the crisis. The authors have also analyzed the Business barometer, initiated by the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, as an important tool for

forecasting market conditions. This index takes into account the situation in key sectors of the economy – manufacturing, construction, trade, and services – and allows for the assessment of the current state and expectations of businesses. The methodology for calculating the Business Barometer is based on PMI, ensuring consistency with international standards. The overall conclusion of the article is that measuring business expectations in a BANI world requires continual refinement of methodologies and approaches. In conditions of high uncertainty, adaptability and the ability to respond quickly to changes in economic conditions acquire special significance. The Ukrainian business sector requires further support and the development of forecasting tools to effectively integrate into global economic processes and overcome the challenges of the modern world.

Keywords: *business barometer, business expectations, index, indicator, business uncertainty, BANI world, SPOD world, VUCA world.*

Fig.: *2.* ***Tabl.:*** *3.* ***Formulae:*** *1.* ***Bibl.:*** *32.*

Chala Tetyana G. *– Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Statistics, Accounting and Audit, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)*

E-mail: *t.g.chala@karazin.ua*

ORCID: *https://orcid.org/0000-0001-7499-0308*

Yukhymenko Mariia S. *– Master of the Department of Statistics, Accounting and Audit, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)*

E-mail: *yukhimenko20@gmail.com*

Вступ. Індустріальна ера суспільства до поширення інформаційно-технологічного прогресу в XX столітті характеризувалася як SPOD світ (Steady, Predictable, Ordinary, Definite World – стійкий, передбачуваний, звичайний, визначений світ) [31; 32]. Такий світ був характерним для часів, коли промисловість, ринок праці, соціальні інститути та культурні цінності розвивалися прогнозовано.

Посилення глобалізації, технологічні інновації та інші супутні фактори, що пришвидшили темп життя та зробили його більш мінливим, призвели до того, що світ SPOD трансформувався у світ VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity World – мінливий, невизначений, складний, неоднозначний світ) [21; 31; 32].

Збільшення глобальної взаємозалежності, частіші екологічні катастрофи та природні стихійні лиха, військові конфлікти, світові пандемії, прискорення темпів змін та зростання тривоги в суспільстві призвели до появи BANI-світу (Brittle – крихкий, Anxious – тривожний, Non-Linear – нелінійний, Incomprehensible – незрозумілий). Під впливом нових умов сучасний світ вимагає ще більшої креативності, адаптивності та стійкості [14; 21; 30; 31; 32].

Очікування фірм в умовах BANI-світу відіграють вирішальну роль в економіці. Вони важливі для прийняття рішень і, таким чином, впливають на інвестиції, майбутню зайнятість і формування цін.

Питання, що стосуються умов розвитку та існування людства, розглядаються в різних аспектах у роботах вітчизняних та світових науковців. Так, Дж. Кашіо (J. Cascio) [14], М. Шрідхаран (M. Sridharan) [30], О. Тоган (A. Togan) [32] досліджували BANI-світ, його особливості та вплив на очікування в суспільстві.

З. Ендерс (Z. Enders), Ф. Хюннекес (F. Hünnekes), Г. Дж. Мюллер (G. Müller) [17] виявили, що очікування мають значний вплив на виробництво та ціни. Стосовно типів інформації, що впливає на очікування, автори дослідили вплив шоків монетарної політики та знайшли докази нелінійності цього впливу. Е. Авалос (E. Avalos), Дж. М. Барреро (J. M. Barrero), Е. Дейвіс (E. Davies), Л. Яковоне (L. Iacovone), Дж. Торрес (J. Torres) [11] визначили, що фірми із оптимістичними очікуваннями мають ймовірність збільшити виробництво на 15 відсоткових пунктів вище, ніж фірми із нейтральними очікуваннями. Подібним чином автори виявили, що оптимістичні фірми значно частіше підвищують ціни. Для песимістично налаштованих фірм визначено протилежний ефект приблизно такої ж величини – вони, швидше за все, скорочують виробництво та ціни.

Ці результати узгоджуються з іншими гіпотезами щодо того, як очікування впливають на прийняття економічних рішень. Очікування представляють особливу інформацію («новини») про майбутнє, яка ще не відображена в поточних статистичних показниках. Відповідно до цієї інтерпретації очікування мають значення як канал передачі, а не як екзогенне джерело варіації. Низка впливових публікацій, наприклад, Р. Б. Барскі (R. B. Barsky), Е. Р. Сімс (E. R. Sims) [12], свідчить про те, що новини справді є важливим джерелом коливань ділового циклу. Проте ці дослідження надають лише непрямі докази ролі очікувань як новин.

Згідно з другою гіпотезою, яку підтримують Г.-М. Анджелетос (G.-M. Angeletos), Дж. Ла'О (J. La'O) [10], зміни в очікуваннях є повністю екзогенними, і для розуміння цього поняття використовуються різні характеристики, такі як «шум», «почуття» або «настрій». Певне поширення мають сучасні моделі бізнес-циклу, в яких «шумові шоки» відіграють ключову роль. Але вони лише показують, що шум допомагає кількісним моделям бізнес-циклів враховувати ключові характеристики сукупних даних часових рядів.

Багато дослідників вивчають очікування за даними опитувань. О. Койбіон (O. Coibion), Ю. Городниченко (Y. Gorodnichenko), С. Кумар (S. Kumar) [15] аналізують очікування фірм у Новій Зеландії, використовуючи опитування за низкою змінних і, зокрема, очікування інфляції. Автори визначили, що отримання нової інформації впливає на формуванні бізнес очікувань, а також на прийняття економічних рішень.

Що стосується перехресної залежності даних очікуваних опитувань, Л. Новзохур (L. Nowzohour) і Л. Стракка L. Stracca [29] надають більш агрегований аналіз і представляють статистичні дані, які вказують на досить сильні міжкраїнові кореляції даних (ділової) впевненості. Автори підкреслюють, що такі перехресні кореляції свідчать або про існування спільного (глобального) фактору, або про сут-

тєві переливи у формуванні очікувань. Т. Фріджірссон (Th. Fridgeirsson) та Х. Інгасон (H. Ingason) [19] відстоюють ідею використання концепції VUCA як платформи ідентифікації очікувань та ізоляції подій з низькою ймовірністю, але з великим впливом, які часто називають «чорними лебедями» або подіями «товстий хвіст».

Як зазначають А. Кукувець (A. Kukuvec) та Х. Обергофер (H. Oberhofer) [26], очікування фірм мають ефект першого порядку на прийняття поточних рішень. Очікування щодо ділового циклу посідають центральне місце в сучасній макроекономічній теорії, згідно з якою фірми приймають рішення про виробництво, інвестиції та зайнятість, а також про ціни в передбачуваний спосіб. Це, своєю чергою, має важливе значення для пояснення того, чому і як поширюються циклічні імпульси та як формуються економічні результати.

Проте на емпіричному рівні систематичне дослідження того, як очікування впливають на економічні рішення і, отже, на економічні результати, все ще знаходиться в зародковому стані. Можливо, винні дві великі перешкоди. По-перше, очікування не можна безпосередньо спостерігати. По-друге, очікування реагують на зміни в економічному середовищі; Тому виявлення причинно-наслідкового впливу очікувань на економічні рішення є складним завданням.

Мета наукової роботи – обґрунтування теоретико-методичних засад статистичного вивчення та аналізу підходів до вимірювання ділових очікувань і невизначеності бізнесу в умовах BANI-світу в Україні.

У рамках дослідження були поставлені та послідовно вирішені такі завдання: визначено основні міжнародні організації, які розробляють та розповсюджують методологію збору та аналізу даних щодо ділових очікувань; описано та проаналізовано національні підходи до аналогічного дослідження; проведено аналіз тенденцій ділових очікувань в Україні.

Результати. Власники підприємств, інвестори, економісти та бізнес-аналітики використовують велику кількість інформації, яка допомагає їм оцінити, напрямок руху економіки. Дані щодо ділових очікувань збирають міжурядові та національні організації у багатьох країнах світу переважно на основі опитування – ключового доповнення до офіційної статистики, яка часто стає доступною після тривалих затримок [13; 16; 22; 27; 28].

На світовому рівні одним із провідних індикаторів, які розраховуються на основі опитування, є індекс менеджерів із закупівель (Purchasing Managers' Index – PMI), методологія розрахунку якого розроблена Інститутом управління поставками (Institute for Supply Management – ISM) [20; 27; 28]. Він публікується щомісяця та узагальнює опитування менеджерів ланцюгами постачання в 19 галузях понад 400 світових компаній. PMI також є провідним показником загальної економічної активності в США. Інші компанії також надають показники PMI, зокрема IHS Market Group, яка публікує PMI для різних країн за межами США.

PMI розраховується за формулою (1) та свідчить про те, як опитані компанії ставляться до поточного економічного клімату [20; 27; 28].

$$PMI = (p_1 \times 1) + (p_2 \times 0{,}5) + (p_3 \times 0), \qquad (1)$$

де p_1 – частка респондентів, які повідомили про покращення;

p_2 – частка респондентів, у яких немає змін;

p_3 – частка респондентів, що повідомили про погіршення.

Високий показник PMI вказує на зростання, а низький – на скорочення.

У Європейському Союзі методологічне керівництво збором та аналізом даних щодо ділових очікувань здійснює Європейська Комісія (ЄК) [23; 24; 25]. Узгоджена гармонізована програма (The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys – BCS), якою керує Генеральний директорат з економічних і фінансових справ (DG ECFIN), була започаткована у листопаді 1961 року. Першим дослідженням було гармонізоване опитування підприємств у обробній промисловості, проведене в 1962 році. Відтоді секторальне охоплення програми значно розширилося. Програма BCS була поширена на будівельний сектор та інвестиційні плани у виробничому секторі в 1966 році, на споживачів у 1972 році, на роздрібну торгівлю в 1984 році та на сектор послуг у 1996 році. У 2021 році огляд інвестицій було переформульовано в якісному вираженні та додано до опитувань промисловості та послуг[24].

Регулярні оновлення щодо впровадження Програми з точки зору використання, методології та охоплення були представлені в повідомленнях Комісії у листопаді 2000 року, липні 2006, квітні 2012, жовтні 2016 року, січні 2024 [23; 24; 25].

Регулярно розширювалося також географічне охоплення програми, що стосувалося нових країн – членів ЄС, а також нових країн-кандидатів. Наразі програма охоплює всі 27 країн – членів ЄС і п'ять країн-кандидатів на вступ до ЄС (тобто Чорногорію, Північну Македонію, Албанію, Сербію та Туреччину). Інтеграція країн-кандидатів у програму на ранній стадії необхідна для надання надійних і порівнянних даних для відстеження їх економічної ситуації та гарантування виробництва точних агрегатів ЄС після того, як ці країни стануть членами ЄС [24].

Для обстежень підприємств (промисловість, роздрібна торгівля, будівництво, послуги та інвестиції) результати обстежень розбиваються за видами економічної діяльності відповідно до Класифікації видів економічної діяльності в Європейському Співтоваристві (NACE ред. 2) на двозначному рівні [18]. Зміни в ідентифікації та групуванні подібних видів економічної діяльності, пов'язані з переходом до NACE ред. 2 у травні 2010 року, означали статистичний розрив у часових рядах, особливо на рівні секції 6.

Дані відповідного щомісячного опитування отримують з узгоджених анкет. Науково-дослідні інституції в країнах – членах ЄС і країнах-кандидатах запитують приблизно 135 000 фірм про їхню оцінку бізнес-можливостей.

Наразі щомісяця проводиться опитування за такими напрямами: обробна промисловість (кількість респондентів – 37990), будівництво (21540), роздрібна торгівля (27510), послуги (47310) та споживачі (32810). Щоквартал в опитуваннях у промисловості, будівництві, сфері послуг та серед споживачів ставляться додаткові запитання.

Двічі на рік до опитувань промисловості та послуг додаються додаткові запитання щодо інвестиційних планів компаній.

Гармонізовані опитування надають інформацію про широкий спектр змінних, корисних для моніторингу циклічного розвитку.

На основі отриманих результатів опитування Комісія розраховує та публікує набір місячних зведених показників [24].

- По-перше, для кожного з п'яти досліджуваних секторів розробляються так звані індикатори довіри, щоб відобразити загальне сприйняття та очікування на рівні окремого сектора в одновимірному індексі. Кожен індикатор довіри розраховується як просте середнє арифметичне балансів (сезонно скоригованих) відповідей на конкретні запитання, вибрані з повного набору запитань у кожному окремому опитуванні.
- По-друге, для того щоб мати можливість відслідковувати загальну економічну діяльність, з 1985 року розраховується індикатор економічних настроїв (Economic Sentiment Indicator – ESI), який поєднує думки та ставлення виробників і споживачів за допомогою зваженого агрегування стандартизованих вхідних рядів. Інакше кажучи, індикатор економічних настроїв можна розглядати як зведення п'яти індикаторів впевненості, характерних для окремих секторів.
- По-третє, з 2020 року набір щомісячних зведених індикаторів, опублікованих Комісією, також містить індикатор очікуваної зайнятості, який допомагає отримати своєчасну інформацію про зміни в загальній зайнятості. Індикатор побудовано як середньозважене очікування щодо працевлаштування менеджерів у всіх чотирьох досліджуваних секторах.
- По-четверте, з травня 2021 року програма ЄС BCS містить індикатор економічної невизначеності. Індикатор є середньозваженим узагальненням відповідей бізнес-менеджерів / споживачів на запитання про те, наскільки важко прогнозувати їхнє майбутнє ділове / фінансове становище.
- По-п'яте, програма містить індикатор накопичення робочої сили, який повідомляє про (зважений) відсоток фірм, які очікують зменшення обсягів виробництва, але підвищення чи збереження рівня зайнятості.

Гармонізовані дослідження проводяться на національному рівні партнерськими інститутами, такими як міністерства, статистичні служби, центральні банки, науково-дослідні інститути, бізнес-асоціації або приватні компанії. Опитування проводяться відповідно до загальної методології, яка складається переважно з гармонізованих анкет і спільного графіка.

В Україні вимірювання ділових очікувань, ділової впевненості, ділового клімату і невизначеності бізнесу здійснюється багатьма державними та комерційними установами, а саме: Державною службою статистики України [2; 5; 6; 7], Національним банком України [8], Торгово-промисловою палатою України [1], Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій [9], Дія.Бізнес спільно з Advanter Group за підтримки Європейського Союзу [3; 4].

У табл. 1 наведено інформацію щодо основних національних індикаторів та установ, які їх розробляють.

Таблиця 1

Основні національні індикатори ділових очікувань

Установа – розробник опитування	Індикатор	Форма звітності, періодичність, рік впровадження	Національна методика розрахунку, посилання на	Гармонізація з міжнародною методикою
1	2	3	4	5
Державна служба статистики України	Індикатори ділової впевненості у промисловості та в переробній промисловості	Форма ДСС № 2К-П (місячна), з 2015 р.	Стратифікована вибіркова сукупність 5 тис. підприємств. Страти для: сільського господарства – 5; промисловості – 34; будівництва – 3; роздрібної торгівлі – 13; сфери послуг – 36 на рівні розділу КВЕД. Держстат [5; 6; 7]	Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys (BCS) [23; 24; 25]
	Індикатори ділової впевненості у будівництві, роздрібній торгівлі, сфері послуг	Форми ДСС № 2К-Б, № 2К-Т, № 2К-СП, (квартальна) з 2015 р.		
	Індикатор ділового клімату	Форма ДСС № 2К-П, щомісячно з 2015 р.		
	Індикатор споживчої впевненості	Дані щодо очікувань споживачів, отримані із зовнішніх джерел		
	Індикатор економічних настроїв	Форми ДСС № 2К-Б, № 2К-Т, № 2К-СП (квартальна) з 2017 р.		
	Індикатор очікувань щодо зайнятості працівників	Форми ДСС № 2К-П (місячна), № 2К-Б (квартальна), № 2К-Т (квартальна), 2К-СП (квартальна)		

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Національний банк України	Індекс ділових очікувань	Щоквартально з 2010 р.	Квотна вибірка, 700 підприємств, пропорційно внеску регіону і ВЕД у ВДВ України [8]	–
	Індекс очікувань ділової активності	Щомісячно з 2019 р.	Вибірка приватних компаній промисловості, будівництва, торгівлі та сфери послуг [8]	Purchasing Managers'Index (PMI) [20]
Інститут економічних досліджень та політичних консультацій	Індекс очікуваних змін фінансово-економічної ситуації на підприємстві, АППП	Щомісячно з 2022 р.	Панельна вибірка. 500 підприємств [9]	Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys (BCS) [23; 24; 25]
Дія.Бізнес	Індекс активності бізнесу (Ukrainian Business Index – UBI)	Щомісячно з 2020 р.	Опитування 700 респондентів – власників і малого бізнесу [3; 4]	Purchasing Managers'Index (PMI) [20]
Торгово-промислова палата України	Барометр бізнесу ТППУ	Щомісячно з 2023 р.	Квотна вибірка 1000 респондентів [1]	Purchasing Managers'Index (PMI) [20]

Джерело: розроблено авторами за [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 20; 23; 24].

Індикатори ділових очікувань, які розраховуються Державною службою статистики України, зіставні з відповідними даними країн – членів ЄС і входять до системи обов'язкових гармонізованих європейських індикаторів, що розраховуються й оприлюднюються Генеральним директоратом з економічних та фінансових питань Європейської комісії [24; 25; 26]. Слід зазначити, що індикатор ділової впевненості в промисловості в Україні знизився порівняно із жовтнем 2024 року на 1,1 в.п. [2].

Результати опитування підприємств, що було проведено Національним банком України у II кварталі 2024 року, свідчать про зниження їхньої ділової активності в наступні 12 місяців та негативне бачення розвитку власних підприємств. Респонденти очікують зниження ділової активності, прогнозують зменшення обсягів виробництва товарів і послуг у більшості областей України. Але зберігаються оптимістичні прогнози щодо обсягів реалізації продукції подальшого економічного розвитку у підприємств переробної промисловості та сільському господарстві. Триває поліпшення інфляційних очікувань [8].

На особливу увагу заслуговує опитування суб'єктів господарювання, проведене Торгово-промисловою палатою України у жовтні 2023 – жовтні 2024 року та розрахований на цій основі Барометр бізнесу [1].

Барометр бізнесу від Торгово-промислової палати України публікується щомісяця, починаючи з жовтня 2023 року. Індекс розраховується на основі опитування, яке враховує стан справ у чотирьох секторах економіки: виробництво; будівництво; торгівля; послуги [1]. Його особливістю є включення спеціалізованих питань, присвячених «гарячим» темам, наведеним у табл. 2.

Це дає додаткову інформацію про умови на ринку. Інакше кажучи, барометр бізнесу є цінним інструментом для:

- підприємств, які хочуть краще зрозуміти, чого очікувати від бізнес-середовища;
- урядових органів, які розробляють економічну політику;
- інвесторів, які шукають можливості для вкладення коштів.

Барометр бізнесу розраховується за методикою PMI (Purchasing Manager Index) (формула (1)). Значення PMI може варіюватися від 0 до 100. Значення вище 50 свідчить про зростання або розширення у секторі економіки порівняно з попереднім місяцем. Значення нижче 50 свідчить про скорочення. Значення 50 свідчить про те, що зміни порівняно з попереднім місяцем відсутні.

У табл. 3 наведено динаміку значень Барометру бізнесу за чотирма секторами економіки період жовтень 2023 – листопад 2024 рр. та проаналізовано зміни за кожним сектором окремо.

Сектор виробництва в Україні протягом останнього року продемонстрував загальну негативну динаміку. Згідно з результатами опитувань, цей індекс залишався стабільно нижчим за 50, що вказує на загальне скорочення або звуження діяльності в цьому секторі. Розглядаючи щомісячні показники, видно, що індекс виробництва не досягав рівня стабільності й змінювався в межах від 36,8 пунктів до 45,7 пунктів, що вказує на коливання у виробничій активності без ознак суттєвого зростання.

У лютому та березні 2024 року сектор виробництва продемонстрував деяке зростання, досягнувши показників 41,7 пунктів та 45,7 пунктів відповідно, що обумовлено підготовкою до активного виробництва навесні. Проте, починаючи з квітня, індекс знову знижувався і вже в липні досягнув найнижчого значення за весь рік – 36,8 пунктів. Таке суттєве зниження свідчить про ряд факто-

Таблиця 2

Перелік гарячих тем Барометру бізнесу за листопад 2023 – листопад 2024 рр.

Період	Гаряча тема місяця
Листопад 2023	Економічна безпека
Грудень 2023	Корупція
Січень 2024	Вплив мобілізації
Лютий 2024	Амністія капіталу
Березень 2024	Чи на часі військовий збір для ФОП
Квітень 2024	Чи готовий бізнес платити за бронювання працівників
Травень 2024	Чи доцільно знімати обмеження на доступ до банківської таємниці під час війни?
Червень 2024	Найбільший виклик для бізнесу сьогодні?
Липень 2024	Оцінка впливу передвиборчої кампанії у США на економіку України
Серпень 2024	Чи готові ви приєднатися до "клубу білого бізнесу" (ПЗУ №11084)
Вересень 2024	Чи планує ваша компанія приєднуватись до державної програми "Національний кешбек"?
Жовтень 2024	Зростання якого податку буде справедливим для наповнення бюджету
Листопад 2024	Рівень готовності підприємств до можливих зимових знеструмлень

Джерело: побудовано за даними [1]

Таблиця 3

Динаміка значень Барометру бізнесу за період жовтень 2023 – листопад 2024 рр.

Сектор / Період	Виробництво	Будівництво	Послуги	Торгівля	Загальний
Жовтень 23	42,9	32,5	48,2	44,3	44,7
Листопад 23	45,6	42,9	45,5	44,1	45,3
Грудень 23	42,6	46,3	48,0	42,7	44,4
Січень 24	39,0	34,3	43,8	40,0	40,4
Лютий 24	41,7	37,0	47,9	41,7	43,7
Березень 24	45,7	41,4	47,5	42,1	45,8
Квітень 24	42,2	52,5	46,3	47,2	44,6
Травень 24	39,5	50,0	46,7	45,7	43,3
Червень 24	37,5	54,0	46,0	36,4	40,5
Липень 24	36,8	52,5	46,2	34,8	40,0
Серпень 24	38,5	57,8	38,0	47,0	40,8
Вересень 24	40,4	57,3	40,8	44,8	42,5
Жовтень 24	38,6	55,0	40,3	40,4	40,3
Листопад 24	37,0	52,9	40,5	41,0	39,4

Джерело: створено на основі [1]

рів: економічні труднощі, нестабільність попиту або обмеження в постачанні сировини. Після цього було деяке незначне підвищення, проте сектор все одно більше не перевищував 40,4 пункти, як у вересні 2024 року, що вказує на слабкий потенціал його відновлення. Загалом виробничий сектор знаходиться під тиском як внутрішніх, так і зовнішніх економічних обмежень, які ускладнюють його модернізацію.

Отже, виробничий сектор в Україні залишається у нестабільному стані з домінуючою тенденцією до скорочення. Відсутність стабільного попиту обумовлена загальною економічною ситуацією в країні, яка перебуває під впливом BANI-світу.

Це створює додаткову невизначеність, роблячи виробничий сектор вразливим до швидких змін в економічних умовах, і потребує подальшого аналізу і відповідної стратегії адаптації для виходу з кризи.

На рис. 1 наведено значення Барометру бізнесу за секторами виробництва, будівництва та загальний рівень індексу за період жовтень 2023 – жовтень 2024 рр.

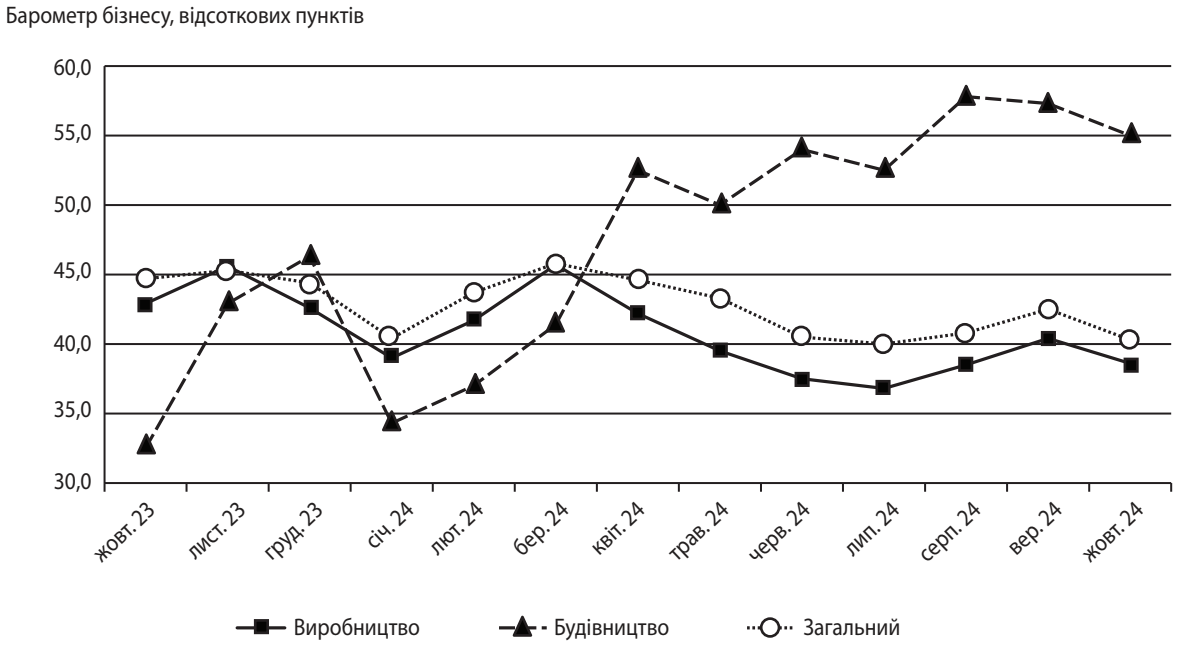

Рис. 1. Динаміка значень Барометру бізнесу за секторами виробництва, будівництва та загальний рівень індексу за період жовтень 2023 – жовтень 2024 рр.

Джерело: побудовано за даними [1]

Сектор будівництва в Україні за останній рік показав більш оптимістичну картину порівняно з іншими секторами економіки. Він проявив не тільки стабільність, але й суттєве зростання, особливо помітне у другій половині досліджуваного періоду.

Згідно з показниками, сектор будівництва декілька разів перевищував поріг у 50, що вказує на розширення та пожвавлення діяльності у цьому секторі порівняно з попереднім місяцем. Його здатність до зростання в умовах складної економічної ситуації є індикатором того, що будівництво відіграє роль важливого стабілізуючого фактору для української економіки. Проаналізована динаміка також вказує на існування попиту на будівельні роботи і збереження інтересу з боку інвесторів у цій ніші.

Сектор послуг в Україні за період проведеного дослідження демонстрував відносну стабільність, хоча й мав показники нижче 50 пунктів (рис. 2). Коливання значень Барометру в секторі послуг є меншим порівняно з іншими секторами. Це означає, що присутній певний рівень адаптивності та гнучкості цього сектора в умовах невизначеності BANI-світу.

Сектор послуг продемонстрував найнижчі показники у серпні – 38,0 пунктів. Високий рівень невизначеності, економічні труднощі або зміни у споживчих звичках призвели до того, що багато підприємств у цьому секторі не змогли надійно функціонувати а тим паче розширюватися. Це також може бути наслідком низької купівельної спроможності населення, що значно обмежує попит на послуги, особливо непріоритетні.

Сектор торгівлі в Україні впродовж розглянутого періоду демонстрував нестабільну динаміку з переважно негативною тенденцією, що свідчить про суттєвий вплив складної економічної ситуації на цю галузь. Індекси сектора торгівлі залишаються нижчими за 50 пунктів протягом усього року, що вказує на відсутність позитивних змін відносно минулих місяців. Коливання показників сектора безпосередньо відображають чутливість галузі до зовнішніх змін і сезонних факторів.

У підсумку аналіз чотирьох секторів економіки України показує, що більшість з них продовжує відчувати вплив складних умов, характерних для BANI-світу. Важливо зазначити, що дані Барометру бізнесу є лише очікуваннями. Реальні результати можуть відрізнятися, адже на них впливає багато факторів. Незважаючи на це, дані свідчать про те, що всі сектори економіки очікували на певне покращення умов ведення бізнесу у лютому 2024 року, через 2 роки після початку повномасштабного вторгнення рф на територію України.

Висновки. Стаття демонструє, що умови BANI-світу (крихкість, тривожність, нелінійність, незбагненність) стають ключовим викликом для бізнесу в Україні. Ця концепція, яка описує сучасний світовий контекст, є особливо актуальною в умовах кризових явищ в Україні, включаючи економічну нестабільність, воєнний стан, глобальні економічні зміни та кліматичні виклики. Бізнес-середовище в таких умовах характеризується високим рівнем невизначеності та складністю передбачення довгострокових наслідків зовнішніх впливів.

Ефективне інтегрування у глобальні економічні процеси та подолання викликів сучасного BANI-світу в Україні є можливим за умови постійного вдосконалення методології опитування суб'єктів господарювання, наукового обґрунтування вибірки респондентів і уніфікованих підходів до розрахунку багатовимірних композитних індикаторів ділових очікувань, ділової впевненості, ділового клімату і економічної невизначеності. Використання системи таких індикаторів дозволить отримати комплексне уявлення про

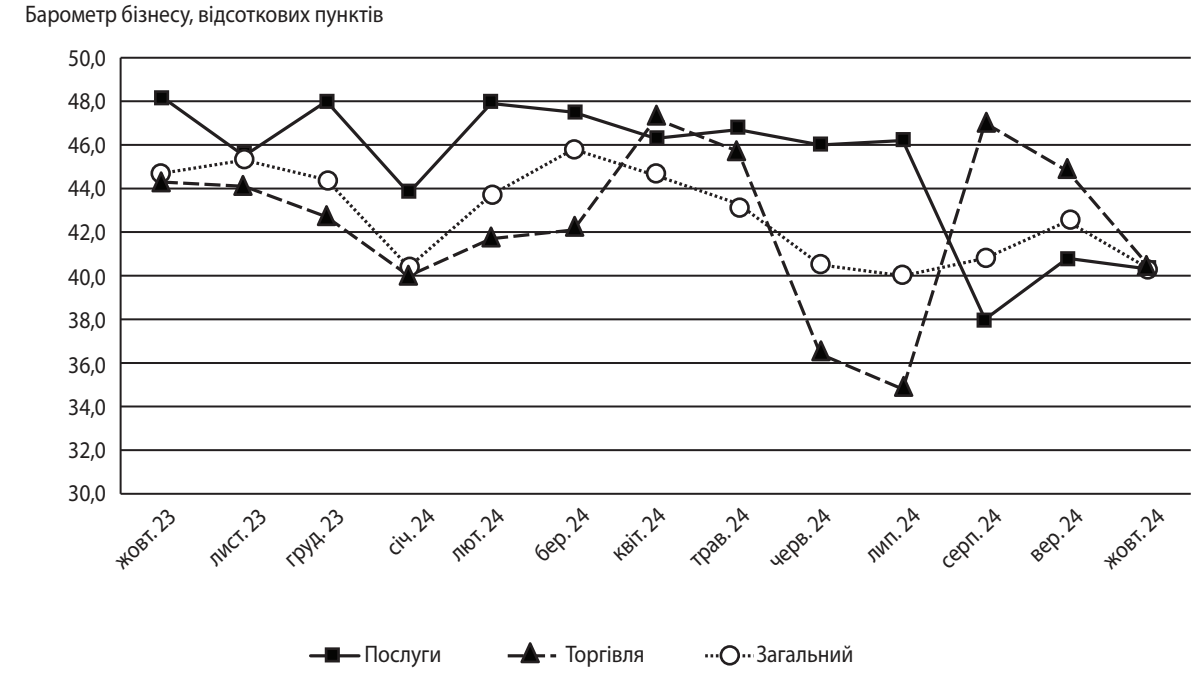

Рис. 2. Динаміка значень Барометру бізнесу за секторами послуг, торгівлі та загальний рівень індексу за період жовтень 2023 – жовтень 2024 рр.

Джерело: побудовано за даними [1]

стан і можливі напрямки розвитку бізнесу та сприятиме ефективнішому управлінню в кризових умовах.

Подальші напрямки досліджень авторів пов'язані з виявленням та оцінюванням причинно-наслідкового впливу очікувань суб'єктів бізнесу на їх економічні рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барометр бізнесу. Щомісячне опитування бізнесу України. Випуски 1–14. 2023–2024 р. URL: https://ucci.org.ua/barometr-biznesu

2. Очікування промислових підприємств у листопаді 2024 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності // Державна служба статистики України. URL: https://stat.gov.ua/uk/publications/ochikuvannya-promyslovykh-pidpryyemstv-u-lystopadi-2024-roku-shchodo-perspektyv

3. Дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни: результати опитування в грудні 2023 – січні 2024 року. *Дія. Бізнес*. 2024. 108 с. URL: https://business.diia.gov.ua/analytics/research/stan-ta-potreby-biznesu-v-umovakh-viiny-rezultaty-doslidzhennia-v-sichni-2024

4. Дослідження стану та потреб українського бізнесу під час війни. *Дія.Бізнес, Advanter Group за підтримки Європейського Союзу*. 2022. 42 с. URL: https://business.diia.gov.ua/analytics/research/doslidzhennia-stanu-ta-potreb-ukrainskoho-biznesu-pid-chas-viiny

5. Методика розрахунку індикаторів ділових очікувань : Наказ Державної служби статистики України від 03.12.2021 р. № 301. URL: https://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2021/301/301.pdf

6. Методика формування вибіркових сукупностей одиниць для обстежень ділової активності підприємств за видами економічної діяльності : Наказ Державної служби статистики України від 29.12.2021 р. № 328. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2021/328/328.pdf

7. Методологічні положення державного статистичного спостереження «Стан ділової активності підприємств» : Наказ Державної служби статистики України від 31.10.2022 р. № 262. URL: https://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2022/262/262_2022.pdf

8. Ділові очікування підприємств України в II кварталі 2024 року. 2024. Вип. 2 (74). Департамент статистики та звітності. 72 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2024-Q2.pdf?v=10

9. Нове щомісячне опитування підприємств. 2024. Вип. 30. Український бізнес під час війни. 51 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/TFD/2024_NRES_October_FINAL_UKR.pdf

10. Angeletos G.-M., La'O J. Sentiments. 2013. DOI: https://doi.org/10.3982/ECTA10008

11. Avalos E., Barrero J. M., Davies E., Iacovone L., Torres J. Business Expectations & Uncertainty in Developing & Emerging Economies. *The World Bank & the Hertie School.* 2021. 47 p. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/conferences/shared/pdf/20211111_joint_ECB_FEDNY/05Barrero.pdf

12. Barsky R. B., Sims E. R. Information, Animal Spirits, and the Meaning of Innovations in Consumer Confidence. *American Economic Review*. 2012. Vol. 102, no. 4. P. 1343–1377. URL: https://uh.edu/~bsorense/BarskySims.pdf

13. Business expectations survey report. 2024. 25 p. URL: https://www.bsp.gov.ph/Lists/Business%20Expectations%20Report/Attachments/22/BES_3qtr2024.pdf

14. Cascio J. Facing the Age of Chaos. Medium. 2020. URL: https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d

15. Coibion O., Gorodnichenko Y., Kumar S. How Do Firms Form Their Expectations? New Survey Evidence. *American*

Economic Review. 2018. Vol. 108. No. 9. P. 2671–2713. URL: https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20151299

16. Download business and consumer survey data. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/business-and-consumer-surveys/download-business-and-consumer-survey-data/subsector-data_en

17. Enders Z., Hünnekes F., Müller G. Firm expectations and economic activity. *CESifo Working Paper No. 7623,* Munich Society for the Promotion of Economic Research. 2019. 46 p. URL: https://www.cesifo.org/en/publications/2019/working-paper/firm-expectations-and-economic-activity

18. ESTAT Statistical Classification of Economic Activities in the Europe. NACE. URL: https://showvoc.op.europa.eu/#/datasets/ESTAT_Statistical_Classification_of_Economic_Activities_in_the_European_Community_Rev._2.1._%28NACE_2.1%29/data

19. Fridgeirsson Th. V., Ingason H. Th. Why the Basic Axioms of RiskAssessment Can Be Problematic to Identify Risk? – The Development of the VUCA Meter. *Austin J Bus Adm Manage*. 2023. Vol. 7. Issue 2. URL: https://austinpublishinggroup.com/business-administration-and-management/fulltext/ajbam-v7-id1059.pdf

20. Global PMI Output Index. 2024. 5 p. URL: https://cdn.ihsmarkit.com/www/pdf/5865764_5865755_0.1.pdf

21. Godoy M., Filho D. R. Facing the BANI World. *International Journal of Nutrology.* 2021. Vol. 14 (02). e33-e33. URL: https://www.researchgate.net/publication/354813527_Facing_the_BANI_World

22. Index Intelligence: як використовувати результати опитувань для прийняття бізнес-рішень. 2024. 89 с. URL: https://ucci.org.ua/uploads/files/65804cb7758e6404340810.pdf

23. The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. User Guide. European Commission / Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2016. 56 p. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/documents/bcs_user_guide_en.pdf

24. The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. User Guide (updated January 2024). European Commission / Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2024. 54 p. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/4f162b92-e654-4cef-beed-38960dae1b09_en?filename=bcs_user_ guide.pdf

25. The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. European Economy. European Commission / Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2006. 155 p. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/documents/studies/ee_bcs_2006_05_en.pdf

26. Kukuvec A., Oberhofer H. The Propagation of Business Expectations within the European Union. *CESifo Working Paper* No. 8198. Munich Society for the Promotion of Economic Research, 2020. 40 p. URL: https://www.cesifo.org/en/publications/2020/working-paper/propagation-business-expectations-within-european-union

27. November 2024 Manufacturing ISM. Report On Business // ISM. 2024. URL: https://www.ismworld.org/supply-management-news-and-reports/reports/ism-report-on-business/pmi/november/

28. November 2024 Services ISM. Report on Business // ISM. 2024. URL: https://www.ismworld.org/supply-management-news-and-reports/reports/ism-report-on-business/services/november/

29. Nowzohour L., Stracca L. More than a feeling: confidence, uncertainty and macroeconomic fluctuations / European Central Bank. *Working Paper Series, 2017.* URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2100.en.pdf

30. Sridharan M. BANI. 2021. URL: https://thinkinsights.net/leadership/bani

31. Stöttinger B. BANI vs. VUCA: How Leadership Works in the World of Tomorrow // Executive Academy. 2022. URL: https://executiveacademy. at/en/news/detail/bani-vs-vuca-how-leadership-works-in-the-world-of-tomorrow

32. Togan A. VUCA vs BANI – Which Will Come Out on Top? 2023. URL: https://theagilecompany.org/vuca-bani/

REFERENCES

Angeletos, G.-M., and La'O, J. *Sentiments*. 2013.
DOI: https://doi.org/10.3982/ECTA10008

Avalos, E. et al. "Business Expectations & Uncertainty in Developing & Emerging Economies". The World Bank & the Hertie School. 2021. https://www.ecb.europa.eu/press/conferences/shared/pdf/20211111_joint_ECB_FEDNY/05Barrero.pdf

"Barometr biznesu. Shchomisiachne opytuvannia biznesu Ukrainy. Vypusky 1-14. 2023-2024 r." [Business Barometer. Monthly Survey of Ukrainian Businesses. Issues 1-14. 2023-2024]. https://ucci.org.ua/barometr-biznesu

"Business expectations survey report". 2024. https://www.bsp.gov.ph/Lists/Business%20Expectations%20Report/Attachments/22/BES_3qtr2024.pdf

Barsky, R. B., and Sims, E. R. "Information, Animal Spirits, and the Meaning of Innovations in Consumer Confidence". American Economic Review. 2012. https://uh.edu/~bsorense/BarskySims.pdf

Cascio, J. "Facing the Age of Chaos". Medium. 2020. https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d

Coibion, O., Gorodnichenko, Y., and Kumar, S. "How Do Firms Form Their Expectations? New Survey Evidence". American Economic Review. 2018. https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20151299

"Dilovi ochikuvannia pidpryiemstv Ukrainy v II kvartali 2024 roku. 2024" [Business Expectations of Ukrainian Enterprises in the Second Quarter of 2024. 2024]. Departament statystyky ta zvitnosti. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2024-Q2.pdf?v=10

"Doslidzhennia stanu ta potreb biznesu v umovakh viiny: rezultaty opytuvannia v hrudni 2023 - sichni 2024 roku" [Research on the State and Needs of Business in Wartime Conditions: Survey Results in December 2023 - January 2024]. Diia. Biznes. 2024. https://business.diia.gov.ua/analytics/research/stan-ta-potreby-biznesu-v-umovakh-viiny-rezultaty-doslidzhennia-v-sichni-2024

"Doslidzhennia stanu ta potreb ukrainskoho biznesu pid chas viiny" [Research on the State and Needs of Ukrainian Business During the War]. Diia.Biznes, Advanter Group za pidtrymky Yevropeiskoho Soiuzu. 2022. https://business.diia.gov.ua/analytics/research/doslidzhennia-stanu-ta-potreb-ukrainskoho-biznesu-pid-chas-viiny

"Download business and consumer survey data". https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/business-and-consumer-surveys/download-business-and-consumer-survey-data/subsector-data_en

"ESTAT Statistical Classification of Economic Activities in the Europe". NACE. https://showvoc.op.europa.eu/#/datasets/ESTAT_Statistical_Classification_of_Economic_Activities_in_the_European_Community_Rev._2.1._%28NACE_2.1%29/data

Enders, Z., Hunnekes, F., and Muller, G. "Firm expectations and economic activity". CESifo Working Paper no. 7623, Munich

Society for the Promotion of Economic Research. 2019. https://www.cesifo.org/en/publications/2019/working-paper/firm-expectations-and-economic-activity

Fridgeirsson, Th. V., and Ingason, H. Th. "Why the Basic Axioms of RiskAssessment Can Be Problematic to Identify Risk? - The Development of the VUCA Meter". Austin J Bus Adm Manage. 2023. https://austinpublishinggroup.com/business-administration-and-management/fulltext/ajbam-v7-id1059.pdf

"Global PMI Output Index. 2024". https://cdn.ihsmarkit.com/www/pdf/5865764_5865755_0.1.pdf

Godoy, M., and Filho, D. R. "Facing the BANI World". International Journal of Nutrology. 2021. https://www.researchgate.net/publication/354813527_Facing_the_BANI_World

"Index Intelligence: yak vykorystovuvaty rezultaty opytuvan dlia pryiniattia biznes-rishen" [Index Intelligence: How to Use Survey Results to Make Business Decisions]. https://ucci.org.ua/uploads/files/65804cb7758e6404340810.pdf

Kukuvec, A., and Oberhofer, H. "The Propagation of Business Expectations within the European Union". CESifo Working Paper no. 8198. Munich Society for the Promotion of Economic Research, 2020. https://www.cesifo.org/en/publications/2020/working-paper/propagation-business-expectations-within-european-union

[Legal Act of Ukraine] (2021). https://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2021/301/301.pdf

[Legal Act of Ukraine] (2021). https://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2021/328/328.pdf

[Legal Act of Ukraine] (2022). https://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2022/262/262_ 2022.pdf

"Nove shchomisiachne opytuvannia pidpryiemstv. 2024. Vyp. 30. Ukrainskyi biznes pid chas viiny" [New Monthly Survey of Enterprises. 2024. Issue 30. Ukrainian Business During the War]. http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/TFD/2024_NRES_October_FINAL_UKR.pdf

Nowzohour, L., and Stracca, L. "More than a feeling: confidence, uncertainty and macroeconomic fluctuations". European Central Bank. Working Paper Series, 2017. https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2100.en.pdf

"November 2024 Manufacturing ISM. Report On Business". ISM. 2024. https://www.ismworld.org/supply-management-news-and-reports/reports/ism-report-on-business/pmi/november/

"November 2024 Services ISM. Report on Business". ISM. 2024. https://www.ismworld.org/supply-management-news-and-reports/reports/ism-report-on-business/services/november/

"Ochikuvannia promyslovykh pidpryiemstv u lystopadi 2024 roku shchodo perspektyv rozvytku yikh dilovoi aktyvnosti" [Expectations of Industrial Enterprises in November 2024 Regarding the Prospects for the Development of Their Business Activity]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://stat.gov.ua/uk/publications/ochikuvannya-promyslovykh-pidpryyemstv-u-lystopadi-2024-roku-shchodo-perspektyv

Sridharan, M. "BANI". 2021. https://thinkinsights.net/leadership/bani

Stottinger, B. "BANI vs. VUCA: How Leadership Works in the World of Tomorrow". Executive Academy. 2022. https://executiveacademy.at/en/news/detail/bani-vs-vuca-how-leadership-works-in-the-world-of-tomorrow

"The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. European Economy". European Commission / Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2006. https://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/documents/studies/ee_bcs_2006_05_en.pdf

"The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. User Guide". European Commission / Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2016. https://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/documents/bcs_user_guide_en.pdf

"The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. User Guide (updated January 2024)". European Commission / Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2024. https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/4f162b92-e654-4cef-beed-38960dae1b09_en?filename=bcs_user_guide.pdf

Togan, A. "VUCA vs BANI - Which Will Come Out on Top?" 2023. https://theagilecompany.org/vuca-bani/

Стаття надійшла до редакції 03.12.2024 р.
Статтю прийнято до публікації 17.12.2024 р.